

4. PREDICA MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS ȘI KERIGMA APOSTOLICĂ

Intenții. Prelegerea de față își propune, mai întâi, studierea câtorva aspecte ale propovăduirii Mântuitorului, în dublu context: al vremii sec. I al erei creștine și în contemporaneitate; în al doilea rând, ne propunem a descoperi „cheia” succesului kerigmei apostolice, sub raportul conținutului și al tehnicii omiletice, propriu-zis câteva dintre explicațiile reușitei aparent paradoxale, adică observarea mijloacelor cuceririi unei lumi păgâne, cufundate în bezna atâtor credințe, curente și superstiții, de către niște predicatori simpli, până mai ieri atât de stângaci în a pricepe mesajul evanghelic, darămite a-l transmite și altora, ulterior, însă, dovedindu-se învățători uriași ai omenirii.

Trebuie din capul locului să facem precizarea că ambele propuneri constituie subiecte foarte vaste, care ar trebui tratate chiar la nivelul unor teze de doctorat¹, aspect care ne obligă să conștientizăm că în limitele unui simplu curs noi vom putea doar să creionăm datele mai importante, rămânând obligația celor interesați de a le completa prin consultarea bibliografiei aferente.

I. Mântuitorul Iisus Hristos, Învățătorul nostru suprem². Despre nici un alt învățător nu s-a spus vreodată *niciodată n-a vorbit om ca Omul Acesta* (Ioan VII, 46). Această exprimare lapidară, surprinsă de evanghelist pe buzele unor slujbași simpli, trimiși de farisei să-L prindă pe Iisus și să-L aducă legat, reprezintă punctul de plecare al demersului pe cât de plăcut pe atât de dificil de a pătrunde în tainele oratoriei divino-umane a Mântuitorului. Slujbașii s-au întors cu mâinile goale tocmai pentru faptul că au rămas fascinați de verbul unui învățător, pe care-L catalogaseră inițial un „agitator oarecare”. Considerată din punct de vedere istoric, predica Mântuitorului este modelul prin excelență al predicii creștine. El este Învățătorul unic, după propriile-i cuvinte: *Unul este Învățătorul vostru* (Matei XXIII, 8), Unul nu în sens de singular și exclusiv, ci de revelator suprem al adevărului, cu putere dumnezeiască de a trezi spiritele, pentru a le purifica și face părtașe adevărului și în chipul cel mai profund³. Mântuitorul nu a fost elevul școlii teologice iudaice. Dimpotrivă, El a reprezentat opoziția față de cărturarii vremii Sale. A stăruit, însă, pe tâlcuirea Legii și a Proorocilor, lege pe care n-a *venit s-o strice ci s-o plinească* (Matei V, 17), adică să o desăvârșească, completând ceea ce lipsea, de fapt, Testamentului Vechi: *iubirea universală, extinsă, pe de o parte de la conaționali la toate neamurile, pe de alta de la cei apropiați și la vrășmași; totodată, iubirea totală, până la jertfa de sine*. Așa se explică și noutatea poruncii Domnului: „*Poruncă nouă dau vouă, să vă iubiți unul pe altul, precum Eu v-am iubit pe voi...* (Ioan XIII, 34). Așadar, noutatea constă în El, ca model al iubirii jertfelnice. Cu alte cuvinte *cine iubește ca Iisus va grai ca El*. Iisus este „Profetul” prin Sine, nu printr-un dar venit din altă parte. În acest fel Mântuitorul a altoit adevărul nou și absolut pe slova veche, circumscrisă în

¹ Pr. lect. Constantin GRIGORAȘ, titular al catedrei de Omiletică de la Iași a elaborat și susținut o teză de doctorat în acest subiect, *kerigma apostolică*, care va fi publicată curând. Cât despre predica Mântuitorului trebuie să recunoaștem că, datorită complexității subiectului, nu poate fi studiată explicit la nivelul unei singure lucrări, nici la nivelul unei singure discipline.

² Formularea aparține Pr. prof. dr. Constantin GALERIU, în studiul cu acest titlu, publicat în “Ortodoxia”, an. XXXV, 1983, nr. 1, p. 34-60, studiu reprezentativ din p. d. v. al propovăduirii Mântuitorului sub aspect omiletico-dogmatic, pe care îl recomandăm în mod special pentru aprofundarea cursului de față.

³ *Ibidem*, p. 34.

limitele spațiului poporului ales. El a îmbrățișat cu dragoste și milă nevoile și tristețile unei lumi înstrăinate de Dumnezeu și a evidențiat descoperirea dumnezeiască în natura înconjurătoare, în valea Nazaretului, în seninătatea lacului Ghenizaret, de-a lungul pitoreștii văi a Iordanului, sau în tăcerea munților pământului făgăduinței.

Forma predicii Sale a fost variată și a avut în vedere caracterul și cultura ascultătorilor. Într-un fel a vorbit în fața cărturarilor, fariseilor și bogăților, altfel în fața oamenilor simpli și umili. Păcătoșilor, bărbați și femei, cuvântul Lui le-a trezit simțul remușcării; celor ce aveau să sufere pentru Evanghelie, le-a vorbit de slava împărăției cerurilor. Pe cei obidiți i-a mângâiat, pe cei bolnavi i-a vindecat, pe cei morți i-a înviat, pe copii i-a binecuvântat, iar adevărurile spirituale pe care le rostea erau înfățișate într-o formă concretă și sugestivă, menită să determine punerea în mișcare a gândirii și conștiinței ascultătorilor. Căci Mântuitorul s-a adresat, deopotrivă, minții și inimii celor ce-L ascultau. Așadar: adevăruri esențiale, vitale, formulate simplu, limpede, firesc și însuflețit, iată fondul, forma și forța predicii Sale.

Tema centrală a predicii Mântuitorului este Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu. „Pocăiți-vă, că s-a apropiat Împărăția lui Dumnezeu” sunt cuvinte programative în Predica Domnului (Matei IV, 17, Mc. I, 15 etc.). Strâns legate de tema centrală, Mântuitorul a reliefat în predici trei subiecte principale: *Dumnezeu, lumea, omul*. **Dumnezeu** - Treime a iubirii: **Tatăl**, a Căruia dragoste nemărginită, mărturisită de Iisus prin cuvintele „Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan, III, 16), este reliefată îndeosebi prin parabola *Fiului Risipitor*, a cărei frumusețe și adâncime este inegalabilă sub acest aspect; **Fiul**, a Căruia iubire S-a dovedit prin actul suprem al jertfei, însoțit de cuvintele de pe Cruce: „Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac” (Luca, XXIII, 34); **Duhul Sfânt**, izvor nesecat al harului iubirii și adevărului (Ioan XIV, 26; Ioan XV, 26).

Lumea este înfățișată ca operă a iubirii lui Dumnezeu și mediul de viață al omului. Este, în același timp, un *dar și un sacrament*, după expresia bine cunoscută a părintelui Dumitru Stăniloae.

Omul, ca subiect al propovăduirii Domnului, este un al doilea nume al Lui Însuși (El se numește pe Sine „*Fiu al Omului*” - Matei XVII, 9; XVIII, 11 etc.). Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat în lume pentru a releva chipul adevărat al omului în mijlocul creației.

Parabolele, mijloace preferate în predica Mântuitorului. Cu toate că în unele împrejurări folosea vorbirea obișnuită, numită *directă* (predica de pe munte, de ex.), Mântuitorul a întrebuițat cu precădere parabola, modalitate întâlnită, de altfel, frecvent la popoarele orientale. Ca termen, *parabolă* (*παραβολή*) înseamnă „a pune lucrurile alături, a spune lucrurile în alt mod”. Enumerăm câteva din avantajele întrebuițării parabolei:

- ◆ pentru ascultătorii simpli, istorioarele simple, intuitive, sunt mai ușor de ținut minte;
- ◆ prin parabole se pot biciui mai ușor păcatele, fără ca cei de față să fie atinși direct;
- ◆ parabola soliciță gândirea mai mult decât vorbirea directă, contribuindu-se, astfel, la ascuțirea minții;

- ◆ parabola dă posibilitatea de a feri unele adevăruri sfinte sau taine dumnezeiești. Să ne amintim de cuvintele Mântuitorului: „Vouă vă este dat să știți tainele împărăției cerurilor, iar aceloră (fariseilor, n. n.), nu. Pentru aceasta le și grăiesc în pilde, ca văzând să nu vadă și auzind să nu audă și să nu înțeleagă” (Matei, XIII, 13)⁴.

Exegeții au numărat 33 de parabole, care se întrec în frumusețe unele pe altele și prin care se fac cunoscute, în mod discret, adevăruri dogmatice care depășesc puterea obișnuită de înțelegere. Ne amintim în acest sens și de principiul pedagogic enunțat de filosoful britanic Herbert Spencer (1820-1903): „Pe cele abstracte le facem sensibile prin cele cunoscute”. Așa se explică faptul că parabolele conțin tablouri luate din toate genurile de ocupații cunoscute atunci în Țara Sfântă: agricultură, pescuit, gospodăria casnică din familie, relațiile sociale comune, tabieturile casei regale etc. La frumusețea lor stilistică și adâncimea mesajului omiletic, se adaugă valoarea actualității: oricare dintre ele pare a fi rostită pentru noi, cei de azi.

*

Mântuitorul Iisus Hristos este modelul suprem al predicatorului ideal, absolut⁵. El vorbea, după mărturia evanghelistului, *ca Unul care are putere, iar nu cum îi învățau cărturarii lor* (Matei VII, 29), putere ce izvoră, de fapt, din ființa Sa dumnezeiască, totodată din lipsa de păcat: „Cine din voi Mă va vădi de păcat?” (Ioan, VIII, 16) De aici deducem fără greutate „cheia” principală a reușitei actului omiletic: sfințenia vieții predicatorului. De aceea se potrivesc și propovăduitorilor cuvintele Domnului: „Fiți desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Matei, V, 48).

Iisus Hristos, Dumnezeu și om desăvârșit, era numit nu întâmplător *Rabi* (învățător), El însuși mărturisind că pentru a învăța a venit în lume: „Să mergem în orașele și satele care sunt mai aproape, ca să vestim și acolo, **căci pentru aceasta am venit**” (Marcu I, 38), sau: „Se cade Mie să vestesc împărăția lui Dumnezeu și altor cetăți, căci spre aceasta sunt trimis” (Luca IV, 43). Evident, nu trebuie înțelese în sens exclusivist aceste cuvinte. O dată cu misiunea învățătoarească sau profetică, Mântuitorul le-a desfășurat și pe celelalte două: pastorală (împărătească) și sfințitoare sau arhierescă. Vrea să sublinieze, însă, importanța mântuitoare a predicii, exemplu ce va fi urmat îndată de Sfinții Apostoli. Aproape la fel se va exprima și Sf. Ap. Pavel, de pildă: „Căci Hristos nu m-a trimis să botez, ci să binevestesc!” (I Cor., I, 17).

În concluzie, predica Mântuitorului are, în chip absolut, cele două calități necesare actului omiletic autentic: frumusețe și putere de convingere. Ambele dovedesc cu prisosință că „Iisus a fost cel dintâi mare educator al omenirii”, cum mărturisește profesorul savant Simion Mehedinți⁶.

⁴ S-ar părea, la o analiză izolată a acestor cuvinte, că Mântuitorul înadins voiește ca numai unii să înțeleagă... Evident, nu poate fi vorba de vreo discriminare. Explicația o avem în versetul 15: “Căci inima acestui popor s-a învățat și cu urechile aude greu și ochii lui s-au închis, ca nu cumva să vadă cu ochii și să audă cu urechile și cu inima să înțeleagă și să se întoarcă și Eu să-i mântuiesc...” Așadar, este vorba de un act deliberat, nu din partea Domnului, ci din partea unor ascultători, potrivit voinței libere pe care El o respectă întocmai.

⁵ Vasile FLORESCU, în *Retorica și neoretorica*, Editura Academiei, București, 1973 (!), afirmă: “Hristos a fost un vorbitor cu totul peste nivel, iar parabolele Sale, chiar în traducere, impresionează și pe cel mai adânc adversar al creștinismului...”, p. 91.

⁶ *Trilogia școlii*, în vol. *Scrieri despre educație și învățământ. Antologie*, E.A., Ediție îngrijită de D. Muster, București, 1992, p. 216.

II. KERIGMA APOSTOLICĂ. Cuvântul *kerigmă* provine din grecescul *κηρύγμα*, care înseamnă *a fi crainic, vestitor, a anunța*. Să ne imaginăm cum se petreceau lucrurile într-o comunitate în care venea pentru prima oară un Apostol: spunea cine este, în numele cui vorbește și, apoi, prezenta pe scurt învățătura evanghelică. Cu alte cuvinte, *anunța, veste* ceva, desfășura, adică, o acțiune kerigmatică. Dacă acea comunitate îl accepta, urma o perioadă, mai mare sau mai mică (de la caz la caz) de catehizare. După catehizare cei instruiți erau botezați, participau la Sfânta Liturghie și, aici, ascultau apoi omilia și, alternativ, predica tematică. Revenind la kerigma apostolică, precizăm că ea avea, în general, următoarea schemă: un mic rezumat al istoriei veterotestamentare, cu evidențierea unor profeții mesianice, apoi întruparea, activitatea, moartea și învierea Domnului, încheindu-se cu anumite sfaturi morale.

Predica Sf. Apostoli, așa cum ne este înfățișată în Noul Testament, s-a desfășurat în patru etape: 1. predica din Ierusalim (Fapte II-VIII); 2. predica din Samaria, Damasc și Antiohia (Fapte VIII-XII); 3. predica Sf. Pavel și Barnaba în Galatia Meridională (Fapte XIII-XIV); 4. extinderea Evangheliei în Europa, prin predica Sf. Ap. Pavel (Fp. XV-XVIII);

Din izvoarele Tradiției putem completa aria kerigmei apostolice. Bunăoară, istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea (aprox. 260-340), bazat pe câteva informații preluate de la Origen, în a sa istorie bisericească are un capitol special intitulat *În ce părți ale lumii au propovăduit Apostolii*, în care notează știrile ce i-au parvenit⁷.

Pentru a ne edifica, pe cât este posibil, asupra structurii, conținutului și modului de prezentare a kerigmei, trebuie să analizăm cuvântările cuprinse în Faptele Apostolilor⁸:

- I. *Cuvântări ale Sf. Ap. Petru*: la alegerea lui Matia (I, 16-22); în ziua Pogorârii Sf. Duh (II, 14-40); în pridvorul lui Solomon (III, 12-26; două în fața Sinedriului (IV, 8-20 și V, 19-32); în fața lui Corneliu (X, 28-43); în fața ierusalimitenilor (XI, 5-17); la Sinodul Apostolic (XV, 7-11).
- II. *Cuvântări ale Sf. Ap. Pavel*: în Antiohia Pisidiei (XIII, 16-17); în Listra (XIV, 14-16); în fața Areopagului (XVII, 22-31); la Efes (XX, 18-35); la Ierusalim (XXII, 1-24); în fața Sinedriului; în fața lui Felix (XXIV, 10-31); în fața lui Festus (XXIV, 2-29).
- III. *Cuvântarea Sf. Iacob la Sinodul I Apostolic* (XV, 13-31); *Cuvântarea Sf. Ștefan* (VII, 2-53).

Analizând aceste cuvântări desprindem câteva concluzii⁹:

- ◆ pentru Sfinții Apostoli, predica este întâi de toate o *ascultare* a poruncii Domnului (*Mergând, învățați toate neamurile...*), precum mărturisește Sf. Ap. Pavel: „Căci Hristos ... m-a trimis... ca să binevestesc” (I Cor. I, 17); „Poruncă mare stă asupra mea. Vai mie dacă nu voi binevesti” (I Cor. IX, 16); totodată un act de ascultare a ucenicilor

⁷ Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea I*, trad. Pr. prof. T. BODOGAE, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., (Colecția P.S.B., vol. 13), București, 1987, p. 99.

⁸ Pentru examen studenții vor cunoaște, în linii mari, conținutul acestor cuvântări.

⁹ În formularea lor utilizăm cu precădere studiul Pr. prof. dr. Dumitru BELU, *Predica apostolică*, în “Mitropolia Ardealului”, an. XI, 1966, nr. 1-3, p. 100-108.

Sf. Apostoli: „Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără timp” – îndeamnă Sf. Pavel pe Timotei (II Tim. IV, 2);

- ◆ caracterul preponderent al kerigmei este misionar, atât de necesar în Biserica primară;
- ◆ locul desfășurării kerigmei era diferit, după împrejurări: în casele viitorilor creștini, sau ale celor convertiți deja, în Sinagogi, în piețe etc.;
- ◆ kerigma era structurată, în principal, pe firul a două procedee: 1. se pleca de la lectura biblică a unui text; 2. o anumită temă doctrinară (ex. *despre Euharistie*, I Cor, XI);
- ◆ Sf. Apostoli s-au dovedit buni cunoscători ai psihologiei ascultătorilor, ai mentalității și culturii lor, factori de care înțelegeau să țină seama în activitatea predicatorială. Temele, argumentele și stilul folosit erau perfect adaptate la fondul apercetiv și la posibilitățile ascultătorilor.
- ◆ predica apostolică este strâns legată de viața harismatică în Iisus Hristos. Cuvântului propovăduit îi era asociată administrarea Sf. Taine. Căci mântuirea nu se poate dobândi prin simpla ascultare a predicii, ci prin *ascultarea predicii și prin primirea Sf. Taine*. Dovada cea mai elocventă o avem la Cincizecime, când, în urma ascultării cuvântării Sf. Ap. Petru, cei de față au fost „pătrunși la inimă”, botezându-se ca la trei mii (Fapte, II).

*

Precum se cunoaște Sf. Apostoli nu au fost cărturari, dar Sf. Duh le-a descoperit știința tainelor dumnezeiești și darul limbilor. Cunoscând bine adevărurile divine pe care aveau să le predice, fiind martori ai Domnului (*Fapte* I, 8) și fiind profund convinși de aceste adevăruri, Apostolii au avut putința să expună în limbajul propriu aceste adevăruri. Există o regulă în retorică, după care cel care stăpânește bine ideile, adică cel ce are noțiunile clare în minte, le poate prezenta cu ușurință și în cuvinte. Romanii spuneau: *Res verba rapiunt* (ideile răpesc, smulg, cuvintele), cugetare din care desprindem că toți retorii creștini trebuie să-și contureze bine imaginea adevărului pe care îl au de înfățișat, pentru a-l putea transmite fără dificultăți.

Sf. Apostoli nu au învățat retorica în vreo școală specială, nici nu și-au cultivat o vorbire rafinată, în stilul celui cu care se mândreau retorii greci păgâni, ci cu smerenie și-au însușit darurile primite de sus, pentru a spulbera părerea unora că lumea a fost cucerită prin măiestria cuvintelor omenești și nu prin dumnezeirea adevărurilor creștine. Este exact ceea ce a exprimat Sf. Ap. Pavel: „Iar cuvântul meu și propovăduirea nu stau în dovezile meșteșugite ale înțelepciunii omenești, ci în dovedirea Duhului lui Dumnezeu” (II Cor., II, 4).